

Hebrew Writers Association in Israel

בשולי יצירתו (על שירי-העם של ש"י עגנון)

Author(s): נ. גרינבלט

Source:

Moznaim /

מאזנים

Vol. No. pp. 623-624, ה' (תרצ"ח)

Published by: Hebrew Writers Association in Israel

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23820617>

Accessed: 18-04-2018 08:34 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Hebrew Writers Association in Israel is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Moznaim* / מאזנים.

JSTOR

<http://www.jstor.org>

בְּשׁוֹלֵי יְצִירָתוֹ

(על שירי-העם של ש"י עגנון)

מאת נ. גרינבלט

תוך שְׁהִיָּה במחיצת הפולקלור היהודי, שביצר בו את הפרווה שלו, עגנון לא יכול שלא להמשיך אחר שירי-העם, אחר קצבו ופשוטותו, אחרי נגינתו הקבועה והנאמנה. והרי הוא מנמר לפעמים את היריעות הספוריות שלו בשורות מחורזות, שפעם הולכות הן ונבלעות בתוך השטף הספורי, ופעם יגבר בהן הקצב והיו לשירים הקובעים חטיבה מיוחדת לעצמם.

שירי-העם אלה הפזורים בספורי עגנון מהוים מעין פנת גן צנועה, שאין מתהלכות בה אמנם רוחות היצירה הגדולה שלו, אפס הן ותום וחסד חופפים עליה. רבים אינם נותנים דעתם על ערוגה קטנה זו, וכשקבע ברש באנטולוגיה שלו מקום לשירי העם של עגנון, תהו אז רבים ושאלו: מה ענין עגנון לשירה העברית?

מן הדין איפוא שבשעה זו, שכל העינים נשואות אל יצירתו, יושם לב גם לחזיון-לואי זה בה, לעיטור זה, שאינו ארעי ביצירתו.

שירי-העם של עגנון פרימיטיבי ברובו לפי צורתו. אין בו כמעט ממלאכת האמן ושכלולה. הוא כולו מעורה עוד במלוא חיותו בקרקעו. זהו הזמר העממי בלבשו העברי, והלבוש אף הוא ללא קישוטים יתרים. דומה שכך היה שר היהודי את שירי העם שלו אלו היתה שפתו עברית. ומשום שמחובר שיר זה לקרקע-העם ורווי מלשדיו, טבעי הוא שמקום-צמיחתו — העיירה היהודית, הסביבה היהודית המקורית, תורה ויראת-שמים, תלמיד-הכס ועם-הארץ, עשיר ועני, מלאכה ופרנסה, נשואיו, חתך-כלה וכיוצא באלו — הם הנושאים לשיר זה, שפעם הוא מלא שמחת דת ופעם עצבות שבלב תם, ופעם גם מבהיקה בו הסטירה השנונה.

השיר העממי של עגנון צומח לרוב מתוך הפרווה המוחזרת, כגל הצומח מזעזעי-מים. כך מתחיל, למשל, שיר התהלה שלו על זלוטשוב העיר, מקום תורה לישראל, בשורות מחורזות אלו: „תהלתו מרחוק נשמעת, / כנחל נובע מקור דעת, / הלא כל איש אשר הוצק חן בשפתותיו, / ישא מדברותיו / על זלוטשוב העיר, / במליצה ושיר, ורק אחר כך יבוא השיר עצמו, כתוב ברוח האודה הקדמונית.

הבדחן היהודי, שנינותו, הגיגי מוסרו, והומור המלכב שלו — בת קולם עולה אלינו משירי עם אלו בכל צבעונותם העליוה.

עממיות מובהקת נסוכה על השיר „חיס אחד מבריסק דליטא“, שצוה לעשות משולחנו ארון ולתת לו ברדתו קבר את האמה, כי שנים אלו יעידו בו כי לא עשה את מלאכתו רמיה. כך העלה עגנון את דמות איש העמל היהודי, שקידש את מלאכתו.

הד אלגי מלא לבביות עולה משירי הבנות של רבי יודיל היושבות שוממות ומצפות לחתן — ואין:

וְאִם תָּבֵא, מִקְּמִדִי,

אָנֹכִי קָבֵדִי

לֵא אָרְאָה סָנִיד —

וְחֶשְׁכוֹ שָׁמִי,

כִּי אָבֵקָה עַל יָמֵי

מִדּוּעַ אֶתְרוּ קַעֲמִיךָ...

עצב עמוק מפעם גם בשיר „מן התורה נתבטלתי“, העולה באוני ר' יודיל בהתעטף עליו נפשו, או פזמונה העגום של בת ר' יודיל „שבת משוש שבת“, המעוררת קינה על ירידת כבוד ביתן, על השממה והחורבן שבו, על צפית-השוא לשיבת אבא:

אַפֿס אַיִשׁ לֹא יִתְעוֹרֵר
עִם קְרִיאַת הַקֶּבֶר,
הַמֶּרְתֵּף מֵאִפִּיךָ וְהוֹלֵךְ
וּבוֹלֵעַ קִקְקָר,
רַק אָמַא מִתְנַדְדֶּדֶת
עַל גְּבֵי הַמִּתְצַלֶּת
שְׂכָבִי עַל צִדְךָ,
אֵין מִתְדַפֵּק עַל הַדְּלֶת..

שירי עם אמתיים הם ביחוד שירי הקבצנים ב„והיה העקוב למישור“ — תלונת לב ללא תקוה, קובלנה על הגורל, שאין מנוס ממנו. בשלשת השירים „נודו למר גורלי“, „הראיתם אומלל כמוני“ ו„רחמו הוי רחמו יהודים“ — אתה שומע כל העלבון, כל השכול של פליטי החיים ונדחי-החברה האלה.

ומה בָּקֵץ עֲמִי?

תְּרַמִּי עַד דְּרֵתִי שְׁחַת.

סטירה עוקצנית יש בשיר על הקמצנות: „חלב יונים משתה יומו / חור הכעך סעודתו, / פרעוש פטום צלי או נא, / הריהו אוכל להנאתו“. ברוח הסטירה כתובים גם השירים „מצודת העכברים“ ו„מעשה בעיר אחת“ — שירים קלים ושנונים המשמשים כבואה להוי היהודי שבעיירה הגליצאית. דוקא בפזמונות אלו נתגלה כחו של עגנון בבנין השיר. לא הפסוק והמליצה, הנגררים לפעמים מאליהם, הם כאן הבסיס לשיר, כי אם צירופים משלו, גם החריזה אינה משומשת כמו בכמה שירי־עם אחרים שלו.

תוכן הספור „הכנסת כלה“ המתפשט ליריעות ארוכות ומנומרות, ניתן בשירים המושרים בפי „משורר ברוד“ בצורה תמציתית. ודאי שאין בהם מהסגולות של הספור רב המראות והדמויות אולם העלילה עצמה בעירומה נתלבשה גם בשירים, וערכם עומד גם בלי זיקתם אל הספור. דמות רבי יודיל, תמימותו וכשרותו, סבלותיו ומצוקותיו בדרכי נדודיו, פגישותיו עם כל מיני יהודים ויהודיות, תלאתיו והרפתקאותיו, — על כל זה יסופר בחרוזים שוטפים, מתוך הומור ופשטות עממית.

ב„שירת האותיות“ תיאר עגנון בדרך אליגורי את הגליות בישראל, מלחמותיהן לתורה, עליתן כחכמה ודעת, בתרבות והשכלה, נפתוליהן ופלגותיהן, התפרדותן לנוסחאות חיים וצורות־חיי, כיסופיהן לגאולה ושיבתן לציון.

הכל כאן נושם אמונה ובטחון של אגדה.

*

שיר־העם העברי, שמטפתו הראשון בשירתנו היה ביאליק — עודנו קרקע־בתולה. בשנים האחרונות נזקקים לו רבים, אך מעטים הם היודעים לשמור על אָפִי המיוחד. עגנון הוא מן המעטים הנאמן בכל הפולקלור היהודי, וממנו בא לו גם שיר־העם העברי הפשוט. שחינו בקצבו הסהור. הפרוזאיקן המובהק תרם את תרומתו גם לשירתנו.